

Τὸ παιδί καὶ τὸ βιβλίο

Μαρίκας Στρομπούλη
Ἀποστολοπούλου

Τὸ χειμώνα τοῦ 1957 μὲ τὴ βοήθεια δασκάλων καὶ καθηγητῶν τοῦ «Προτύπου Λυκείου Ἀθηνῶν», Σχολὴ Ἀντ. Μωραΐτη, ἔκανα μιὰ ἔρευνα στὰ παιδιά δημοτικοῦ καὶ Γυμνασίου γιὰ τὸ παιδικὸ βιβλίο.

Οἱ παρατηρήσεις καὶ τὰ συμπεράσματα ποὺ βγῆκαν ἀπ' αὐτὴ τὴ δουλειὰ περιλαμβάνονται στὴ μελέτη μας αὐτή.

Α. Τὰ πιὸ πολλὰ παιδιά δὲν διαβάζουν βιβλία.

Τὸ παιδί ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ θὰ ἀρχίσει νὰ παρατηρεῖ τὸ γύρω του κόσμο, ποὺ εἶναι φυσικά, πρῶτα τὸ σπιτικό του περιβάλλον, θὰ προσέξει, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει καλά - καλά, ἔντυπα κάθε εἴδους νὰ κυκλοφοροῦν γύρω του.

Βέβαια, αὐτὸ γίνεται περισσότερο στὰ

σπίτια τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων, ὅπου τουλάχιστον ἡ ἡμερίδα παίρνει κύρια θέση στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν μεγάλων.

Ἔτσι βλέπουμε συχνά, ἕναν μικρὸ δύο ὡς τριῶν χρόνων νὰ ἔχει μπροστά του ἕνα ἔντυπο χαρτὶ καὶ νὰ κάνει πῶς διαβάζει, ὅπως ὁ πατέρας του στὶς ὥρες τῆς ἀργίας. Ἀργότερα, φυσικὸ εἶναι ἡ δίψα γιὰ κατὰκτηση τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου νὰ μεγαλώνει, ἡ περιέργεια γιὰ ὅλα γύρω του νὰ παίρνει πρωταρχικὴ θέση στὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ πελλαπλασιάσει καὶ νὰ σταθεροποιήσῃ τὶς κατακτήσεις τοῦ λόγου νὰ τὸ κάνει ν' ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς μεγάλους μιὰν οὐσιαστικὴ βοήθεια στὸν τομέα αὐτόν.

Τότε, φυσικά, ἦρθε ἡ ὥρα ποὺ πρέπει νὰ τοῦ ποῦμε παραμύθια.

Λίγο ἀργότερα θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα ποὺ θὰ τοῦ διαβάσουμε ἱστορίες καὶ κάποτε, ξαφνικά, μόνο του θὰ ζητήσῃ νὰ τοῦ μάθουμε τὴ χρῆση αὐτοῦ τοῦ μαγικοῦ χαρτιοῦ μὲ τὰ πολλὰ μαῦρα σημάδια, ποὺ τόσο συχνὰ τὸ ἱκανοποιεῖ βαθύτατα, γιὰτὶ ἀπαντᾷ στὴ φυσικὴ καὶ πηγαία περιέργειά του καὶ στὴ χαρὰ ν' ἀνακαλύπτῃ ἕναν κόσμο, στὴν ἀρχὴ τὸν κόσμο τὸν γύρω του, τὸν πολὺ κοντὰ του, ἀργότερα ἕναν κόσμο μακρινὸ καὶ τελείως διαφορετικὸ ἀπ' τὸν δικό του.

Ἔτσι, ἂν τὸ παιδί, φυσικά καὶ ἀδίστατα μεγαλώνει, τὸ βιβλίο πρέπει νὰ τοῦ γίνῃ ἀχώριστος σύντροφος.

Ὅμως, στὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ τῶν παιδιῶν δὲν γίνεται. Γιατί; Σὲ τί ἄραγε ὀφείλεται αὐτό; Πολλοὶ εἶναι οἱ λόγοι. Καὶ πρῶτος, ἴσως, ὅτι ἐμεῖς οἱ μεγάλοι δὲν ξέρουμε πῶς θὰ ἐκμεταλλευθούμε αὐτὴ τὴ φυσικὴ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ κλίση σ' ὅ,τι τοῦ προσφέρει τὴ γνώση καὶ ἡ τοῦ δίνουμε δυσκολώτερα ἀπ' τὴν πνευματικὴ του ἡλικία ἀναγνώσματα, ὅποτε εἶναι ἐπικίνδυνο, γιὰτὶ δὲν τὰ καταλαβαίνει, δὲν τὰ δέχεται καὶ ἐπομένως κουράζεται, ἢ τοῦ δίνουμε εὐκολώτερα, ὅποτε ἀμέσως τὰ βαριέται, ἢ δὲν τοῦ δίνουμε τίποτε καὶ τότε μόνο του ὅ,τι βρεῖ πιάνει στὸ χέρι του.

Φυσικά στὴν περίπτωση αὐτή, ἂν ἔχει ὑψηλὴ νοημοσύνη δὲν εἶναι ἐπικίνδυνο, γιὰτὶ σιγὰ - σιγὰ, μὲ τὸ νὰ διαβάζει πολὺ, θὰ γίνῃ μέσα του μιὰ φυσικὴ ἐπιλογὴ δηλ. θὰ κρατᾷ ὅ,τι μπορεῖ νὰ χαρεῖ καὶ ν' ἀφομοιώσῃ καὶ τὸ ἄλλο θὰ τὸ ἀπορρίπτει, ἐνῶ συγχρόνως θὰ ψάχνει πάντα γιὰ κάτι καλύτερο, γιὰτὶ συχνὰ δὲν θὰ μένει ἱκανοποιημένο. Ἄν ὅμως, ἔχει μέτρια νοημοσύνη ἢ θὰ τ' ἀφήσῃ μιὰ γιὰ πάντα γιὰτὶ δὲν πρόκειται νὰ ψάχνῃ ἢ θὰ σταματήσῃ στὴν εὐκολὴ λεία, ποὺ τοῦ προσφέρεται, συχνὰ μὲ ἐλκυστικὸ τρόπο, δηλ. στὰ φθηνὰ ἔντυπα μὲ κακὴ ἀλλὰ ἐντυπωσιακὴ εἰκονογράφηση καὶ μὲ ἀμφιβόλου ποιότητος περιεχόμενο.

Αὐτὴ ἡ τελευταία περίπτωση καλύπτει τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ τῶν παιδιῶν. Κι' αὐτὸ εἶναι ἀκριδῶς ποὺ ἐκμεταλλεύονται οἱ κακοὶ ἐκδοτικοὶ οἴκοι ποὺ κυκλοφοροῦν τέτοιου ἐπιπέδου βιβλία, βιβλία ποὺ ἱκανοποιοῦν τὴ νωθρὴ σκέψη καὶ μᾶς δίνουν τὴν

εύκολη λύση: με μικρό κόπο κάπνισμα να μαθαίνουμε και να περνάει η ώρα μας.

“Άλλος σοβαρός παράγων στο ότι τα παιδιά —όταν μεγαλώσουν πια σε σχετικά μεγάλο ποσοστό— δεν έχουν αχώριστο σύντροφο τους το βιβλίο είναι και η κακή επαφή τους με τα γράμματα στον πρώτο σχολικό τους χρόνο.

Σ’ αυτή την πρώτη επαφή κατά πολύ όφειλεται η καλή ή κακή σχέση του ανθρώπου με το έντυπο, που θ’ αρχίσει απ’ τα έπτα χρόνια του και θα τον ακολουθήσει συχνά σ’ όλη του τη ζωή. “Ωστε το μυστικό της πρώτης ανάγνωσης είναι βασικός παράγων. Η ανάγνωση απ’ την αρχή, πρέπει να γίνει πηγή χαράς και συναίσθηση μιας κατώκτησης στη ζωή, όχι άγχος και αγωνία για μια δυσκολία, που δεν μπορούμε να την ξεπεράσουμε.

Εδώ, βέβαια, πέφτει όλο το βάρος στο σχολείο και στο δάσκαλο της πρώτης, που πρέπει, όμως, να βοηθηθεί από το σπίτι σε δύσκολες περιπτώσεις παιδιών που έχουν άργιο ρυθμό ή ψυχοκινητικές και συναισθηματικές διαταραχές ή μικρότερη απ’ την πραγματική πνευματική ηλικία.

Και κάτι άλλο: για τα πιο πολλά παιδιά, το βιβλίο, και το έξωσχολικό ακόμη,

είναι συνδεδεμένο με το σχολείο, με τα μαθήματα και με την αναγκαστική εργασία: γι’ αυτό παρατηρούμε το φαινόμενο νέων ανθρώπων που με κανένα τρόπο δεν πιάνουν στα χέρια τους βιβλίο, μόλις τελειώσουν το σχολείο, ή κάποτε μετά πολλά χρόνια από την αποφοίτησή τους και ύστερα από μια έντελώς άσχετη προς τη σχολική μάθηση αφορμή, ξαφνικά τους βλέπουμε ν’ ανακαλύπτουν το τί μπορεί να τους προσφέρει και τότε φυσικά κλαίνε τον χαμένο καιρό που πέρασε.

“Όλοι μας θα έχουμε συναντήσει τέτοιους ανθρώπους κι’ όπωσδήποτε κάποτε θα σκεφθήκαμε τί ευθύνη γι’ αυτούς φέρνει η σχολική παιδεία, που αντί να τους συμφιλιώσει με το έντυπο τους έκανε το πιο μεγάλο κακό, τους απώθησε και τους αποξένωσε απ’ αυτό.

Φυσικά στο ερώτημα αυτό: γιατί στο νέο άνθρωπο έδωκε στην Ελλάδα, να δημιουργεί απώθηση το πιο συχνά το σχολικό βιβλίο, δεν μπορούμε τώρα ν’ απαντήσουμε, γιατί σχετίζεται με το όλο σύστημα της παιδείας μας, με το πώς δηλ. γράφονται και πώς τυπώνονται τα σχολικά βιβλία, κεφάλαιο μέγα, που ελπίζουμε βασικά ν’ απασχολήσει το Υπουργείο μας και τους υπευθύνους.

Β. «Το παιδί πρέπει ν’ αγαπήσει το βιβλίο». «Προϋποθέσεις».

Τώρα, αντιμετωπίζοντας την ελληνική πραγματικότητα όπως είναι, και όχι όπως θα έπρεπε να είναι, θα εξετάσουμε: α) γιατί αξίζει τον κόπο να καταβάλλουμε κάθε προσπάθεια εμείς οι μεγάλοι, γονείς και δάσκαλοι, για ν’ αγαπήσει το παιδί από μικρό το βιβλίο, προσθέτω, το βιβλίο ποιότητας.

β) Πώς θα κάνουμε το παιδί από μικρό ν’ αγαπήσει το βιβλίο, δηλ., πώς θα δημιουργήσουμε τέτοιες συνθήκες, ώστε από πολύ νωρίς το διάβασμα να του γίνει εσωτερική ανάγκη, χαρά, ευχαρίστηση, κι’ όχι καταναγκαστικό έργο.

γ) Πώς πρέπει, εμείς οι μεγάλοι, ν’ αντιμετωπίζουμε αυτά που θεωρούμε επικίνδυνα για τα παιδιά μας βιβλία. Και τα παιδιά που διαβάζουν επικίνδυνα ή κακότεχνα βιβλία, συχνά απαγορευμένα από μās.

Θίγοντας τα τρία βασικά προβλήματα στο θέμα «το παιδί και το βιβλίο» και παίρνοντας μια θέση υπεύθυνη απέναντι σ’ αυτά, ελπίζουμε να βοηθηθούμε, γονείς και δάσκαλοι, για μια στάση πιο συνειδητή και πιο γόνιμη κοντά στα παιδιά μας, σχετικά με το ρόλο που πρέπει να παίζει το βιβλίο στη ζωή τους.

Γιατί, λοιπόν, πρέπει το παιδί ν’ αγαπήσει το καλής ποιότητας βιβλίο;

Σίγουρα όλοι θα συμφωνήσουμε πώς ένα καλό βιβλίο δίνει στον άνθρωπο την ευκαιρία να σκεφθεί και να ζήσει τα προβλήματα τα προσωπικά του, του παιδιού του, του τόπου του, και του καιρού του, ή να ζήσει

άλλες εποχές: επομένως χάρις στο έντυπο γνωρίζουμε τον εαυτό μας, τον συνάνθρωπό μας, τον τόπο μας, την εποχή μας, τα περασμένα κι’ έτσι ικανοποιείται ή δίψα μας για γνώση, στην πιο πλατειά σημασία της λέξης.

“Επειτα μās δίνεται ή ευκαιρία να ταυτίσουμε ή να προσκείνουμε τον εαυτό μας στα πρόσωπα που ζούμε μέσα στο κείμενο κι’ έτσι, πολύ συχνά, λυτρωνόμαστε, γιατί ικανοποιούμε το ανικανοποίητο από τη ζωή έγω μας.

Κι’ όμως, το συναίσθημα της φυγής από τον εαυτό μας και της ταύτισης με τον ήρωα που θα θέλαμε να είμαστε, σαν πόσες φορές δεν μās έδωσε φτερά και την αίσθηση της ευτυχίας ή τη θέληση να φτάσουμε εκεί που κι’ ο ήρώας μας έφτασε;

“Άλλοτε πάλι, σαν πόσες φορές ένα βιβλίο δεν μās απάντησε κατ’ ευθείαν στα προβλήματα και τις αγωνίες μας; Δεν μās έδωσε έναν ήθικο κώδικα μέσα απ’ τα πρόσωπα και τις καταστάσεις και δεν μās γέμισε πίστη στη ζωή και στον άνθρωπο κι’ αγωνιστική διάθεση κι’ αισιοδοξία σε ώρες βαριές και μούρες; “Η και πώς να μην αναλαγισθεί κανείς —στα πιο δύσκολα ως προς το νόημά τους βιβλία— τη χαρά και την ικανοποίηση του είναι μας ολόκληρου όταν με το ξύπνημα και το δούλεμα του νου έπιανες, ξοφνικά, τις πιο λεπτές αποχρώσεις μιας έννοιας, ή ανακάλυπτες μια κοσμοθεωρία ή απολάμβανες τη δύναμη και

τὴν ὁμορφίαν τῆς ἔκφρασης καὶ πλούτιζες τὸ δικό σου γλωσσικὸ θησαυρό;

Ἡ μήπως δὲν ξαναζεῖς κάθε φορά πού ἀναπολεῖς διώματα πού γεύθηκες χάρις στὴ μαγεία καὶ τὴν ἀπεριόριστη φαντασία ἑνὸς παραμυθιοῦ, ὅταν αὐτῶν τοῦ Ἄντερσεν ἢ τοῦ Οὐάιλντ ἢ τοῦ ST. Exupery «Τὸν Μικρὸ Πρίγκιπα»; Ἡ πῶς νὰ ξεχάσεις ὥρες βαριές καὶ δύσκολες πού τὰ νεῦρα σου ζητοῦσαν ξεκούραση καὶ χαλάρωση, καὶ σὺ τὴν εὑρίσκεις στὴν ἀλλαγὴ ἀτμόσφαιρας ἀπὸ μιὰ ἔντονη ἀφήγηση, πού σὲ μετέφερε σὲ ἄλλο χῶρο καὶ σὲ ἄλλο χρόνο καὶ σ' ἔκανε νὰ ζεῖς τὸ ἄγνωστο, κάτι τελείως διαφορετικὸ καὶ ἀπροσδόκητο;

Ἀπὸ τὴν ἔρευνα πού κάναμε σὲ παιδιὰ καὶ μεγάλους ἐπαληθεύονται ἀπόλυτα τὰ πόρα πάνω κι' εἶναι χαρακτηριστικὸ πῶς καὶ γὰ παιδιὰ τοῦ σήμερα ὅσα ἀγαποῦν τὸ διάβασμα φυσικὰ καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ χτές κι' οἱ μεγάλοι συμφωνοῦν πῶς τὸ καλὸ βιβλίο διασκεδάζει, ξεκουράζει καὶ μορφώνει, ὀξύνει τὸ μυαλό, ξυπνάει τὴ φαντασία, πλουτίζει τὸν συναισθηματισμὸ μας, διαμορφώνει τὴ συνείδηση καὶ καλλιεργεῖ τὴν ἀγάπη στὸ διάβασμα, πού εἶναι ἡ πιὸ πιστὴ συντροφιά τοῦ ἀνθρώπου σὲ ὅποια ὥρα του, κι' εἶναι ἴσως τὸ μόνο πρᾶγμα πού τοῦ δίνει τὴν αἴσθηση μιᾶς κάποιας αὐτάρκειας, πού πολλές φορές στὴ ζωὴ του θὰ τὴν ἔχει ἀνάγκη.

Ἔτσι νομίζουμε ὅτι πειστήκαμε στὸ γ ι α -

τ ἰ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ κάνουμε τὸ παιδί ν' ἀγαπήσει τὸ βιβλίο.

Τὸ π ῶ ς βέβαια θὰ τὸ κάνουμε ἀπὸ μικρὸ ν' ἀγαπήσει τὸ βιβλίο δηλ. τὸ πῶς θὰ τοῦ δημιουργήσουμε τέτοιες συνθήκες, ὥστε ἀπὸ πολὺ νωρὶς τὸ διάβασμα νὰ τοῦ γί-ναι ἑσωτερικὴ ἀνάγκη, χαρὰ, εὐχαρίστηση κι' ὄχι καταναγκαστικὸ ἔργο πιστεύουμε πῶς εἶναι κοινὸ μυστικὸ ἂν ὁμολογήσουμε ὅτι εἶναι ἡ τέχνη τοῦ π ῶ ς καὶ π ὅ τ ε θὰ τοῦ προσφέρουμε τὴν πνευματικὴ αὐτὴ τροφὴ ὅταν εἶναι ἀκόμη πολὺ μικρό.

Γι' αὐτὸ πρέπει πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ συμφωνήσουμε πῶς πάντα ἀπὸ δική μας ἀδεξιότητα, πού ὀφείλεται σὲ ἄγνοια ἢ ἀδιαφορία γιὰ τὸ τί ἐνδιαφέρει καὶ τὸ τί ἀπασχολεῖ τὸ παιδί μας, δημιουργεῖται αὐτὴ ἡ διάσταση παιδιοῦ καὶ ἐντύπου.

Προϋπόθεση, ἐπομένως, γιὰ νὰ πετύχουμε τὸν σκοπὸ μας μιὰ πού ξέρουμε πιά γιατί πρέπει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ μικρὸς νὰ ζητᾷ ἀπὸ μόνος του τὴν συντροφιά τοῦ βιβλίου νὰ ξεκαθαρίσουμε μέσα μας δύο πράγματα: πρῶτα, τί θὰ πεῖ διαβάζω καὶ δεύτερον, τί περίπου ζητᾷ ἡ κάθε ἡλικία ἀπὸ τὸ ἐντυπο πού θὰ τῆς δώσουμε στὰ χέρια της.

Ἀπὸ τὴν ἔρευνα πού κάναμε σὲ παιδιὰ καὶ σὲ μεγάλους κατοχυρώνονται οἱ πάρα κάτω ἀπόψεις μας πού βέβαια βασίσθηκαν καὶ στὰ πορίσματα τῆς ψυχολογίας καὶ τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν γύρω στὸ παιδί.

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Ἄν σκεφθοῦμε, λοιπόν, τί θὰ πεῖ «διαβά-ζω» θὰ δοῦμε ὅτι πρῶτα - πρῶτα σημαίνει: ἀγαπῶ νὰ διαβάζω καὶ αὐτὸ πάλιν ἰσοῦται μὲ τὸ καταλαβαίνω, κρίνω, συγκρατῶ. Φυσικὰ, ἡ ἔννοια «διαβάζω» εἶναι διαφορετικὴ στὴν ἀρχή, ὅταν μικρὰ παιδιὰ πηγαίνουμε στὸ ἴσχυριό ἀπὸ τὸ περιεχόμενον πού ἀποχτάει ὅταν εἴμαστε μεγάλοι.

Ὅμως καὶ τὸ παιδί ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή πού θὰ ἀγγίξει ἓνα βιβλίο, γιὰ νὰ τὸ χαρεῖ, πρέπει νὰ τὸ καταλαβαίνει· μεγαλώνοντας σιγά - σιγά θὰ ἀρχίσει νὰ κρίνει καὶ τότε φυσικὰ θὰ συγκρατεῖ περισσότερο ὠρισμένα θέματα, ὠρισμένες εἰκόνες κι' ἔννοιες.

Πάντως ἓνα εἶναι σίγουρο πῶς ἀπὸ τότε πού τὸ παιδί μπορεῖ νὰ διαβάσει, τὸ βιβλίο, μαζὶ μὲ ἄλλους παράγοντες φυσικά, θὰ βοηθήσει γιὰ τὴν διαμόρφωση τῆς προσωπικότητάς του καὶ τὴν προσαρμογὴ του στὸ κοινωνικὸ περιβάλλον, γιατί τοῦ παρουσιάζει πάντα ἓναν κόσμον καὶ τοῦ δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ κρίνει καὶ νὰ τοποθετηθεῖ.

Ἀλλωστε ὁ συγγραφέας ἑνὸς παιδικοῦ βιβλίου δὲν κάνει μόνον τέχνη, ἀλλὰ ἐπιζητεῖ νὰ διαμορφώσει καὶ νὰ συγκινήσει τὸν ἀναγνώστη του καὶ εὐχεται συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα νὰ τὸν κάνει νὰ παθιαστεῖ μ' ἓναν ἥρωα ἢ νὰ τὸν κάνει νὰ ζήσει μιὰ περιπέτεια ἢ μιὰ ἐποχή.

Ἡδὴ ἔχουμε ἀναφέρει ὅτι, ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν τριῶν χρόνων, τὸ παιδί αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ πολλαπλασιάσει καὶ νὰ σταθεροποιήσει τὶς κατακτήσεις τοῦ λόγου.

Τύτε ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς μεγάλους οὐσιαστικὴ βοήθεια, πού βέβαια τοῦ δίνεται ἀσυνείδητα ἀπὸ μᾶς μὲ τὴν καθημερινὴ κουβέντα ἀφ' ἑνὸς καὶ μὲ τὰ παραμύθια ἀφ' ἑτέρου.

Ἄραγε, ὅμως, ἔχουμε σκεφθεῖ ποτὲ τί δίνει στὸ παιδί τὸ παραμύθι;

Λοιπόν ἡ π ρ ο φ ο ρ ι κ ῆ ἀ φ ῆ γ η σ η ἢ τὸ διάβησμά ἀπὸ βιβλία παραμυθιῶν (καλύτερα ν' ἀναβάλλεται γι' ἀργότερα, ἂν ὁ μέγας ἔχει τὴ φυσικὴ χάρι τοῦ λόγου — ἂν ὅμως ὄχι, τότε καὶ στὰ πολὺ μικρὰ παιδιὰ μπορούμε νὰ διαβάσουμε), ἀ π α ν τ ᾶ: α) στὴ φυσικὴ καὶ πηγαία περιέργεια τοῦ παιδιοῦ. β) στὴ χαρὰ ν' ἀνακαλύψει ἓναν κόσμον, πολὺ γνωστὸ του ἢ ἓναν κόσμον χωρὶς ἀπαγορεύσεις καὶ στέρησεις —γι' αὐτὸ μέγας εἶναι ὁ ρόλος τῶν μαγικῶν ραβδιῶν, δαχτυλιδιῶν κ.ἄ., γ) στὶς ἀνάγκες του τὶς κινητικὲς, ὅταν μεταμορφωμένο, μὲ δυὸ σηκωμένα χάρτινα αὐτάκια, σὲ λαγουδάκι, παίζει κατὰ κάποιο τρόπο τὸ παραμύθι. Τέλος τὸ παραμύθι βοηθᾷ στὸ νὰ παραδεχτεῖ καὶ νὰ πραγματοποιήσει τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ ἀναπτύξει τὶς δυνατότητες συμπάθειας στὸν πλαῖνό του. Ἐπομένως τὸ παραμύθι τῶν ζώων

που μιλούν και κινούνται είναι κίνητρο μεγάλο και πολύτιμο, πηγή πράξεων και δράσης καθώς και πηγή συγκινήσεων για τα πιο μεγάλα παιδιά και απελευθέρωση του εαυτού των, άρα παραδοχή, ανακάλυψη και αξιοποίηση του εαυτού των.

Για να είμαστε λοιπόν σίγουροι ότι τα παραμύθια που του λέμε ή του διαβάζουμε δεν είναι πιο δύσκολα απ' την ηλικία του και ότι ανταποκρίνονται στα πραγματικά του ενδιαφέροντα και στην ψυχοσύνθεσή του πρέπει να ξέρουμε ότι: στην ηλικία των 2½—4ετών ζητούν ιστορίες ζώων γνωστών τους. Όλα πρέπει να είναι οίκεία και γνωστά.

Πρέπει ο ήρωας να είναι συμπαθητικός και προπαντός πάντοτε να τελειώνει καλά ή ιστορία. Χαρακτηριστικό γι' αυτή την ηλικία είναι ότι ζητούν ατέλειωτη επανάληψη του ίδιου πράγματος και ότι θέλουν υπόθεση πολύ απλή, με διάλογο που δεν μακραίνει.

Επίσης, πρέπει να ξέρουμε, ότι σ' αυτή την ηλικία δεν είναι ευαίσθητα στις έντονες συγκινήσεις και στο άστειο.

Ωστε, για τα παιδιά των 2½—4 ετών απλές ιστορίες, ζώων, φυτών γνωστών και σπανιότερα μικρές ιστορίες με ανθρώπινη περιεχόμενο, πάντοτε από το πολύ στενό περιβάλλον τους.

Κι' αυτές να δίνονται κυρίως με την εικόνα που θα συνοδεύεται από μια μικρή λεζάντα γραμμένη με χοντρά και μεγάλα γράμματα, σχόλιο για τους μεγάλους και πρώτο κέντρισμα για τους μικρούς.

Στα τέσσερα ως τα επτά χρόνια του είναι η ηλικία που το παιδί χαίρεται:

α) Τις έντονες συγκινήσεις.

β) Το θαύμα και τη μαγεία, το όνειρο.

γ) Τις αληθινές ιστορίες που αναφέρονται σε πράγματα και φυσικά φαινόμενα.

Το παιδί τώρα αρχίζει ν' αγαπά το άστειο, τις παράλογες και απροσδόκητες καταστάσεις, το άπιθανο. Ο πιο αδύνατος κι' ο πιο άπιθανος πρέπει να νικήσει, ο Κοντορεβυθούλης π.χ. Αυτή τη στιγμή, πραγματικά, ο γλωσσικός παράγων παίζει ρόλο σημαντικό και η ανάγκη να κατακτήσουν τη γλωσσική τους έκφραση επιβάλλει την ακούραστη επανάληψη των ίδων φράσεων και των ωραίων και χαρακτηριστικών λέξεων.

Επίσης, τώρα αρχίζει κι' η διαφοροποίηση του αγοριού και του κοριτσιού. Κι' είναι το κορίτσι που κυρίως απολαμβάνει τον νεραϊδόκοσμο και την έξωλογική μαγεία, ενώ το αγόρι αρχίζει να γεύεται το θαύμα της παλληκαριάς και λίγο αργότερα το θαύμα της μηχανής. Τώρα, επίσης, που το παιδί είναι πολύ ευαίσθητο στην έντονες συγκινήσεις πρέπει να προσέξουμε ιδιαίτερα την ιδιοσυγκρασία του καθενός, στο πώς δηλαδή δέχεται τη συγκινητική και συγκλονιστική σκηνή. Έτσι θα δούμε ότι είναι διαφορετικές οι αντιδράσεις των π.χ. στη σκηνή που ο λύκος τρώει τη Γιωγιά στην Κοκκινοσκουφίτσα. Άλλα δηλαδή, την άπωθούν κι'

έχουν αγωνία και άγχος, άλλα τη δέχονται παθητικά, κι' άλλα, τα λιγώτερα απολαμβάνουν τις άγριες σκηνές.

Σε όποια κατηγορία κι' αν ανήκει το συγκεκριμένο παιδί ένα είναι αναμφισβήτητο, ότι τις άγριες σκηνές και τις τρομαχτικές περιγραφές της φύσης, ιδίως αυτές, ποτέ δεν πρέπει να τις τονίζουμε κι' ούτε να τις αναπτύσσουμε διεξοδικά, γιατί κρυφά ή φανερά δημιουργούν άγχη και φοβίες που συχνά εκδηλώνονται στον έφιαλτικό ύπνο τους. Έπειτα, πρέπει να ξέρουμε ότι γενικά οι πολύ λεπτές αποχρώσεις και οι μακρές περιγραφές δεν μιλούν στα παιδιά ως τα επτά τους χρόνια. Ακόμη οφείλουμε ν' αποφύγουμε α) τις ιστορίες με την κακιά μητριά, β) τους μύθους του Αϊσώπου, με γραμμένα τα ήθικα συμπεράσματα, όπως συχνά κυκλοφορούν, γ) τα παραμύθια με τις ορθολογιστικές ερμηνείες, που χαλούν την μαγεία και στερούν το παιδί απ' το φανταστικό στοιχείο.

Εδώ μάλιστα αξίζει να σταματήσουμε και να αναρωτηθούμε: πρέπει στα παιδικά βιβλία να κυριαρχεί ή λογική σκέψη και πρέπει τα βιβλία για παιδιά να είναι αντανάκλαση της πραγματικότητας, όπως τη βλέπουμε εμείς οι μεγάλοι;

Όχι, απαντούν οι ψυχολόγοι.

Άλλοίμονο αν στερήσουμε από κάθε άνθρωπο μικρό ή μεγάλο κι' από κάθε βιβλίο, προπαντός το παιδικό, το στοιχείο του που λέμε φαντασία.

Μα κι' ούτε υπάρχουν καλὰ βιβλία χωρίς στοιχεία φαντασίας.

Μη ξεχνάμε μάλιστα ότι η φαντασία είναι μια έσωτερική πραγματικότητα, έπομένως συνυπάρχει με την έξωτερική την αντικειμενική πραγματικότητα. Πώς να την αρνηθούμε, λοιπόν; Το παιδί άλλωστε, ως τα έξι — επτά του χρόνια δεν έχει σαφή αντικειμενική αντίληψη της πραγματικότητας. Την πλάθει σύμφωνα, με τις ιδέες του. Αν επιμένουμε να του την δίνουμε ορθολογιστικά, ακριβώς όπως εμείς την αντιλαμβανόμαστε, θα ήταν κάπως σαν να θέλαμε να το κάνουμε να καταλάβει άλγεβρα.

Όμως, και για άλλους λόγους το παιδί έχει μεγάλη ανάγκη από βιβλία που στηρίζονται στη φαντασία. Και πρώτα - πρώτα γιατί μέσα σ' αυτά ξεπερνάει βαθμιαία την πραγματικότητα και τις δυσκολίες της, π.χ. το μικρό που μόνο του δεν φτάνει σε ψηλή κορυφή ανεβαίνει μέσα στο παραμύθι ως εκεί που θα ήθελε να φτάσει παρακολουθώντας κατά πόδας τον μικρό ήρωά του.

Έπειτα με το να παρουσιάζονται πιο χτυπητά και πιο υπογραμμισμένα καταστάσεις και τύποι, συλλαμβάνει βαθύτερα την κατάσταση και τον άνθρωπο και μαζί ωριμάζει συναισθηματικά, έπειδή η μυθοπλασία κάνει δυνατό τον πειραματισμό των συναισθημάτων του και έμμεσα το βοηθά να βρεί λύσεις σε προσωπικά του προβλήματα.

Ωστε μέλημά μας γι' αυτή την ηλικία των 4—7 ετών θα είναι τώρα πια ή έμεση και

χωρίς προσπάθεια κατανόηση και συμμετοχή στο παραμύθι με το ποικίλο και πολλαπλό περιεχόμενο.

Κάθε χρόνο δηλ. θα λέμε στα παιδιά μας και ιστορίες φυτών και ζώων, κι' άλλες με θαύμα και μαγεία, κι' άλλες με περιεχόμενο βγαλμένο από τα πράγματα και τα φυσικά φαινόμενα σαν το «πώς γίνεται το μολύβι», «ή βροχή», «το ήφαιστειο» και μερικές με ήθικα συμπεράσματα που θα βγαίνουν όμως μέσα απ' τα πρόσωπα και τις καταστάσεις, κι' αρκετές άστειες, με χιούμορ που θα ξεκουράζει και θα διασκεδάζει το μικρό.

Ας μη ξεχνάμε όμως, ότι το παιδί στα έξη του χρόνια —συχνά και μικρότερο— θα πιάσει, για πρώτη φορά, δικό του βιβλίο στα χέρια του.

Τότε, άμέσως θ' αντιμετωπίσουμε έμείς οι μεγάλοι το πρόβλημα της εικονογράφησης των παιδικών βιβλίων.

Φυσικά, και το σημείο αυτό απλώς θα το θίξουμε, αν και πιστεύουμε ότι είναι κεφαλαιώδες, έπειδή τόσο μεγάλη επίδραση άσκει επάνω στο παιδί ή εικόνα.

Βέβαια το παιδί και το μικρό και το μεγαλύτερο ως δώδεκα χρονών έχει άπόλυτη ανάγκη της εικόνας· αλλά ποιās εικόνας;

Χωρίς δισταγμό, όλοι συμφωνούμε ότι ή εικονογράφηση και γενικά ή έκτύπωση του παιδικού βιβλίου πρέπει να είναι έξαιρετικής ποιότητας, καλαίσθητη με χρώματα και σχέδιο που καλλιεργεί τό μάτι και τό παρθένο και τό έμπειρο. Αλήθεια, δέν πρέπει να ξεχνούμε ότι τό μικρό παιδί από τη φύση του δέν έχει αισθητική συνείδηση. Για να την άποκτήσει πρέπει να του την καλλιεργήσουμε. Κι' έπειδή πράγματι έχει ανάγκη της εικόνας έπηρεάζεται βαθιά από κάθε είδους ζωγραφιά κι' έπομένως βλέποντας κακότεχνες εικόνες συνηθίζει να ικανοποιείται με την κακή ποιότητα.

Από την έρευνα που κάναμε είδαμε ότι έλάχιστα παιδιά άγανακτούν με την κακότεχνη εικόνα κι' είναι πάντα μόνον αυτά που τό περιβάλλον τους έχει φροντίσει να τους έχει δημιουργήσει τά αισθητικά τους κριτήρια.

Λοιπόν, για τά μικρά παιδιά ή εικονογράφηση πρέπει να είναι χαρούμενη, έφευρετική, άστεία (όταν χρειάζεται) και χαριτωμένη μαζί, μ' ένα λόγο, πρέπει να του ύποκινεί την φαντασία κι' όχι να του την περιορίζει και να του την διαστρεβλώνει. Και να μη ξεχνούμε, έπίσης ότι τά παιδιά των τριών ως έξη χρονών δέν ζητούν την διακόσμηση - εικονογράφηση, αλλά την εικόνα που δίνει η γειτνιαζόμενη της και που τους θυμίζει τό παραμύθι και τους συνδέει τις έννοιες, μιὰ που δέν μπορούν άκόμη να έχουν συνέχεια σκέψης και λόγου.

Γι' αυτό ως έξι χρόνων τό παιδί χρειάζεται μεγάλες κι' ωραίες ζωγραφίες και λίγα, πολύ λίγα λόγια.

Αλλά τότε θα μάς πούν σί έκδοτικοί μας οίκοι που κυκλοφορούν παιδικές έκδόσεις

«τώρα πια έχετε, ό,τι θέλετε» και πράγματι έχουμε άπειρα βιβλία με λίγα λόγια και πολλές ζωγραφίες. Όμως έδω είναι ή τραγική είρωνεία και σ' αυτό συμφωνούν όλες σί άπόψεις στην έρευνα που κάναμε: «δυσκολεύομαι να χαρίσω παιδικό βιβλίο, γιατί είναι κακότεχνα πρό παντός ή εικόνα τους, τις πιο πολλές φορές» μάς λέν συνάδελφοι και φίλοι.

Έξαιρέσεις, εύτυχώς υπάρχουν και μάλιστα τά τελευταία χρόνια σε ποσοστό μεγαλύτερο από άλλοτε. Δυστυχώς, όμως τά πάμπολλα περιοδικά και βιβλία με τά άκαλαίσθητα χρώματα, τά κακοτυπωμένα, με τις άποτρόπαιες μορφές, που σε άπωθούν κυκλοφορούν γύρω μας. Κι' όχι μόνον αυτό, αλλά θέλουμε δέν θέλουμε χτυπούν στα μάτια των παιδιών που ζούν σε μιὰ πόλη με βιβλιοπωλεία και περίπτερα σε κάθε θήμα τους.

Έτσι τό κακό είναι αναπόφευκτο και μαζί άνυπολόγιστο, γιατί τώρα πια ή κατάχρηση εικονογράφησης περιορίζει την φαντασία και ή κακής ποιότητας εικόνα διεγείρει, έξάπτει, τρομάζει τό παιδί και συχνά του δημιουργεί άγχη με κάτι κύκλωτες τρομαχτικούς και δράκους χωρίς έφευρετικότητα, χωρίς φαντασία.

Και θυμόμαστε πανδικά σχέδια που βγήκαν ύστερα από διήγηση, που τους υπέβαλε τη ζωγραφιά ή παιδικές άναμνήσεις δικές μας, πώς χωρίς να δούμε καμμιὰ εικόνα φανταζόμαστε τό δράκο ή τόν κύκλωπα και χαίρεται ή ψυχή μας τη φρεσκάδα και τη δημιουργικότητα της φαντασίας μας της τότε.

Τώρα δέν αφήνουμε τό παιδί να δημιουργήσει την εικόνα του, έπομένως να δουλέψει την φαντασία του, να πλουτίσει μέσα του και να χαρεί τά δημιουργήματά του.

Όστε αυτόνόητο είναι πώς θα δημιουργήσουμε ευνοϊκούς όρους για την καλή επαφή με τό βιβλίο, στο μικρό παιδί, αν του δίνουμε βιβλία που ανταποκρίνονται στην πνευματική του ηλικία, ώστε να του γίνονται εύκολα κατανοητά, χωρίς προσπάθεια, βιβλία που τρέφουν και ικανοποιούν τη φαντασία του και βιβλία που δέν θα του δημιουργούν άγχη και φοβίες.

Συχνά στην περίπτωση που τό παιδί έχει, κάπως, έξοικειωθεί με τό βιβλίο θα τύχει να πιάσει στα χέρια του και πιο δύσκολα για την ηλικία του έντυπα, όμως, τότε, από μιὰ φυσική οίκονομία, άμέσως, θα τό βαρεθεί και θα τό αφήσει· αν τό δούμε να έξσκολουθεί να τό διαβάσει θα πεί πώς τό καταλαβαίνει και τό χαίρεται έπομένως δέν ύπάρχει κίνδυνος να κουραστεί. Τό βιβλίο, έξ άλλου, συχνά θα μάς σώσει σε ώρες μεγάλου έκνευρισμού κι' άνησυχίας δικής μας και του παιδιού, γιατί, όπως μερικές μητέρες μάς άνέφεραν, όταν με τρόπο ρίξεις στα μάτια του έκνευρισμένου παιδιού ένα βιβλίο που αγαπά ή ένα καινούργιο ένδιαφέρον βιβλίο, χωρίς να τό καταλάβει έλκεται απ' τό έντυπο ή προσοχή του και ξα-

ναδρίσκει κι' αυτό και η οικογένεια την γαλήνη τους.

Γ. Τί πρέπει να διαβάζουν τα παιδιά από επτά ως δέκα επτά χρόνων και πώς πρέπει να το διαβάζουν.

“Αν θέλουμε λοιπόν, να πετύχουμε την καλή επαφή του μεγαλύτερου παιδιού των επτά ως δεκαπέντε χρόνων με το βιβλίο, πρέπει να έχουμε ξεκαθαρίσει τί ζητά η ηλικία αυτή και σαν νόηση και σαν συναίσθημα και σαν βούληση και πώς αισθάνεται και βλέπει και σκέπτεται το κάθε φύλο.

“Όταν θα έχουμε αυτά υπ' όψιν μας και του παιδιού μας θα προλάβουμε επιθυμίες μύχιες να ικανοποιήσουμε και θα το ξεκουράσουμε διοχετεύοντας τους καημούς και τις αγωνίες του, τα ερωτηματικά και τις λαχτάρες του σε ανάλογα για την εποχή εκείνη βιβλία.

Λοιπόν, από τα επτά ως τα δέκα χρόνια η διανοητική πορεία αγοριών και κοριτσιών γίνεται με τον ίδιο ρυθμό, αν και από κοινωνικούς λόγους και από ιδιοσυγκρασία διαφοροποιούνται τα γούστα κι' έτσι τα αγόρια αγαπούν βιβλία που δεν ενδιαφέρουν τα κορίτσια και το αντίθετο.

Από δέκα ως δεκατεσσάρων ή δεκαπέντε χρόνων το πολύ, τα κορίτσια μοιάζουν σαν να προπορεύονται στη νοημοσύνη, ενώ στα αγόρια από δεκατριών χρόνων μοιάζει σαν να σταματά κάπως η διανοητική τους ανάπτυξη και μόνο γύρω στα δεκαπέντε - δεκάξι το αγόρι ξαναβρίσκει την διανοητική και πραγματική του ηλικία.

Έν τω μεταξύ, από τα ένδεκα ως τα δεκατέσσερα - δεκαπέντε χρόνια τους τα κορίτσια βρίσκονται υπό το κράτος της συνταρακτικής ήβικης εξέλιξης· την ίδια θα την περάσουν τα αγόρια στα δεκατρία ως δεκαπέντε δεκάξι περίπου.

Έτσι μπορούμε να πούμε ότι για την πρόσληψη γνώσεων που είναι πιο επιτακτική ανάγκη του ανθρώπου από τα επτά χρόνια σοβαρό εμπόδιο είναι η ήβικη κρίση που παρουσιάζεται έντονη στον ένδεκατο, δωδέκατο, δέκατο τρίτο, δέκατο τέταρτο και δέκατο πέμπτο χρόνο.

Αυτό πρέπει να μην το ξεχνούμε ποτέ — γονείς και δάσκαλοι — γιατί τότε μόνο θα μπορέσουμε να σταθούμε πλάι στα παιδιά μας γόνιμα και τότε, φυσικά, μόνο θα μπορέσουμε να διοχετεύσουμε μέσα σε βιβλία και τη διάθεση για έντονες συγκινήσεις που ζει το παιδί και τα αδιέξοδα ξεσπάσματα που η φύση του επιβάλλει αμείλικτα.

Ακόμη κάτι πρέπει να ξεκαθαρίσουμε σχετικά με την ανάπτυξη της νοημοσύνης στα δυο φύλα. Από τα δέκα τους χρόνια διαφοροποιούνται και σ' αυτόν τον τομέα τα δυο φύλα· έτσι συχνά τα αγόρια ξεχωρίζουν στα μαθηματικά, γεωμετρία, φυσική και όπου χρειάζεται λογική σκέψη, αφαιρετική και συνθετική ικανότητα, ενώ συνήθως τα

κορίτσια διακρίνονται όπου χρειάζεται δύναμη φαντασίας, μνημονικές δεξιότητες, συναίσθημα, όπου δηλ., μπορεί να χρησιμοποιηθεί συναισθηματική λογική κι' ευαισθησία.

(Βέβαια, η πιο ουσιαστική και μόνιμη διαφοροποίηση στον άνθρωπο γίνεται από τα δεκάξι ως τα είκοσι χρόνια του. Τότε αρχίζει να διαφαίνεται στον άντρα ή στην γυναίκα χωριστό και μαζί μια σταθερή υπεροχή στις σύνθετες και ακριβείς επιστημονικές εργασίες, στη δημιουργική ικανότητα, στην φυσική ρώμη, στη δύναμη της αγάπης, που γίνεται κι' αυτή δημιουργία και ανθρωπιά, δηλ. συναισθηματική ωριμότητα.

Επίσης, σ' αυτά τα χρόνια αρχίζει ν' αναπτύσσεται η κοινωνική συνείδηση και συχνά μόλις να διαγράφεται η ψυχική δύναμη, η καρτερία, το βάθος αυτό που πάνω του στηρίζονται οι άνθρωποι στις δύσκολες ώρες τους).

Και τώρα ας δούμε τί πρέπει να ζητούμε από ένα βιβλίο που πρόκειται να προσφέρουμε σε παιδιά επτά ως δώδεκα χρόνων δώδεκα ως δεκατεσσάρων και δεκατεσσάρων ως δεκαεπτά.

Για τα αγόρια και κορίτσια των επτά ως δώδεκα χρόνων και με τα έξωσχολικά βιβλία πρέπει να ικανοποιείται: α) η όρμη για γνώση και μάθηση β) η κινητικότητα κι' εφευρετικότητα του παιδιού γ) η φαντασία του δ) η λογική σκέψη του και ε) το κοινωνικό του συναίσθημα.

Ουσιαστικά τώρα, για πρώτη φορά στη μικρή του ζωή — και στο σχολείο κι' έξω απ' το σχολείο — θα έχει το παιδί την πρώτη επαφή με την πραγματικότητα, που συχνά θα του είναι σκληρή, και τότε, πρέπει να βρεί μια διέξοδο, ή θα του είναι χωρίς κανένα εμπόδιο εξωτερικό, όποτε τί γίνεται;

Και στις δυο περιπτώσεις νομίζουμε, πώς το βιβλίο θα του ανοίξει νέους ορίζοντες και θα του αποκαλύψει τη ζωή απ' την αντίθετη πλευρά.

Αλλωστε, μη ξεχνούμε, πώς απ' τα επτά ως τα έννιά του χρόνια, όποτε η λογική σκέψη έχει αρχίσει να διαμορφώνεται, αρχίζει ν' αναπτύσσεται και η αντίληψη της πραγματικότητας. Ωστε τώρα βέβαια και μόνο του θα ζητήσει ρεαλιστικά βιβλία.

Όμως μήτε τώρα να θελήσουμε να του προσφέρουμε βιβλία που θα έχουν καταργήσει τη μυθοπλασία κι' απ' τα όποια να λείπει το φανταστικό στοιχείο.

Αλήθεια, το πόσο χρειάζεται το παιδί, απ' τα έννιά του ιδίως χρόνια και πάνω, βιβλία που θα συνταιριάζουν το φανταστικό και το πραγματικό στοιχείο, φαίνεται χτυπητά από τη γοητεία που ασκεί σ' αυτή του την ηλικία ο Ιούλιος Βερν, που έρχεται πρώτος στην παγκόσμια κυκλοφορία παιδικών βιβλίων. Έτσι, τούτη η ώρα είναι που θ' αρχίσει το παιδί να κατακτά με τις διάφορες μυθολογίες που κυκλοφορούν, τη μυθολογία του τόπου του, ενώ την ιστορία της πατρίδας του, την αρχαία π.χ., θα την χαρεί με του Μηλιάδη «Τις ιστορίες

ἀπ' τὸν Ἡρόδοτο», τὴν βυζαντινὴν μὲ τῆς Πην. Δέλτα τὸ «Γιὰ τὴν πατρίδα», τὴν φραγκοκρατία καὶ τὴ νεώτερη μὲ τῆς Παπαλουκά «Τὰ κάστρα τοῦ Μωρηῶ» καὶ «Στὰ χρόνια τοῦ Ὁθωνῶ», ἢ μὲ τοῦ Ρῶτα «Νὰ ζεῖ τὸ Μεσολόγγι». Μὲ τὸν «Χάρη τοῦ Θεογένη» καὶ τὸν «Πρόα τοῦ Νικίου» πάλι τὸ παιδί θὰ ζήσει ἔντονα τὴν δημόσια κι' ἰδιωτικὴ ζωὴ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιανῶν.

Μὲ διάφορα ταξιδιωτικά, π.χ. μὲ τῆς Αντ. Μεταξᾶ τὸ «Ἐλάτε νὰ ταξιδέψουμε», θὰ περπατήσει τὴν πατρίδα του καὶ μὲ τὸν Ροβινσῶνα Κρούσο ἢ τοῦ Ντεγιάννη τὸ «Ταξίδι στὴ ζούγκλα» καὶ τὸ «Ταξίδι στὴ Σαχάρα» θὰ περιπλανηθεῖ σὲ ἐξωτικούς τόπους.

Μὲ τὰ «Θαύματα τῆς φύσεως» ἢ τὴ συλλογὴ «Φύση καὶ ζωὴ» θὰ ἀκούσει τὰ μυστικά τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ, ἐνῶ μὲ τὶς διάφορες βιογραφίες, Μότσαρτ, Σαίξπηρ καὶ τὰ μυθιστορήματα τοῦ Ντίκενς π.χ. θὰ ἔχει μπροστά του πρότυπα καὶ θὰ ὀριμάσει συναισθηματικὰ καὶ κοινωνικὰ μαζί.

Αὐτὸς ὁ ἴδιος κύκλος ἐνδιαφερόντων ἀφορᾷ καὶ τὸ παιδί τῶν δώδεκα ὡς δεκαπέντε χρόνων, μόνον ποὺ φυσικὰ στὴν περίπτωσή του θὰ δώσουμε βιβλία τοῦ ἴδιου περιεχομένου, ἀλλὰ βέβαια συνθετώτερα καὶ μὲ μεγαλύτερες ἀπαιτήσεις λογοτεχνικῆς ἀξίας. Φυσικὰ, τώρα πιά, πρέπει νὰ ικανοποιηθεῖ οὐσιαστικώτερα ἢ ὁρμὴ γιὰ γνώση σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ἐπιστητοῦ, ἐνῶ συγχρόνως ἐνὶ πρέπει νὰ ἀγνοηθεῖ ἡ ἡθικὴ κρίση ποὺ βρίσκεται στὴν ἀκμὴ τῆς.

Ἔτσι, τὸ παιδί μὲ τὰ βιβλία τῆς Δέλτα - Παπαδοπούλου, τοὺς «Μύθους καὶ θρύλους» καὶ γιὰ τὰ πιὸ μεγάλα μὲ τοῦ Α. Γεωργίου τὴν «Ἑλληνικὴ Μυθολογία», θὰ κατακτήσει τὴ μυθολογία τοῦ τόπου του. Μὲ τῆς Πην. Δέλτα «Στὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου» ἢ στὸ «Παραμῦθι χωρὶς ὄνομα», θὰ ζήσει βαθειὰ ἱστορικὲς ἐποχὲς καθὼς καὶ προβλήματα ὅπως τὰ ἀντιμετωπίζουν τὰ παιδιὰ καὶ θὰ ἐνσωματωθεῖ στίς ἡθικὲς προσωπικότητες ποὺ προβάλλονται τόσο ἀνάγλυφα σ' ὅλα τὰ ἔργα τῆς.

Πάλι μὲ τοῦ Ἰουλίου Βέρν τὰ πιὸ σύνθετα ἔργα θὰ τραφεῖ ἡ φαντασία τοῦ ἀγοριῶ κυρίως καὶ στὴν περιπέτεια νὰ ἐξακολουθήσει νὰ διοχετεύει ὅλη τὴν ὑπερχειλίζουσα ζωτικότητά του, ἐνῶ τὸ πνεῦμα του θὰ ικανοποιεῖται στὴν ἐπαφὴ του μὲ τὸ ἄγνωστο καὶ τὸ ἀπίθανο ποὺ ἔχει γίνει τώρα πιά πραγματικότητα.

Μὲ τοῦ Παπαδιαμάντη, ἐξ ἄλλου, τὰ «Παιδικὰ», θὰ ἔχει τὴν πρώτη ἐπαφὴ μὲ μιὰ σκληρὴ πραγματικότητα, καὶ μόλις θὰ διαισθανθεῖ τὴν τραγικότητα ποὺ ἔχει ἡ ζωὴ ὅλων τῶν ἀπλῶν καὶ ταπεινῶν. Τότε θὰ τοῦ μιλήσει ἡ εὐαισθησία του, θὰ συγκινηθεῖ καὶ θὰ μεταφερθεῖ σὲ ἄλλη ἀτμόσφαιρα ποὺ πολλὰ θὰ τοῦ μάθει σιωπηλά.

Μὲ τῆς STOWE «Τὸ καλύβι τοῦ Μπάρμπα - Θωμᾶ» θὰ νοιώσει ἀπὸ μικρὸ τὶς ταξικὲς καὶ φυλετικὲς διαφορὲς, τὴ φρικτὴ ζωὴ

τῶν μαύρων καὶ τὴν ἀνθρωπιά ποὺ μπορεῖ νὰ κρούουν οἱ περιφρονημένοι.

Καὶ μὲ τὸ «Χωρὶς Οἰκογένεια» τοῦ M.L. LOT θὰ δονηθεῖ καὶ θὰ αἰσθανθεῖ τὶς ἠθικὲς ἀξίες. Καὶ στοὺς «Ἀθλίους» τοῦ Οὐγκὼ θὰ ἐνθουσιαστεῖ μὲ τὸν ἡρωϊσμό καὶ τὴν πάλῃ γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὸ δίκιο, ποὺ εἶναι τώρα, ὅπως καὶ ἄλλοτε, τὸ «πιστεύω» τῆς ἡλικίας αὐτῆς καὶ θὰ θέσει γιὰ πρώτη φορὰ σοβαρὰ στὸν ἑαυτό του κοινωνικὰ προβλήματα.

Μὲ τοῦ Λύττον πάλι «Τὶς τελευταῖες ἡμέρες στὴν Πομπηΐα» θὰ μάθει τὸ παιδί πολλὰ πράγματα γιὰ κείνη τὴν ἐποχὴ, θὰ ζήσει ὁ νέος ἄνθρωπος ἓνα εἰδύλλιο γεμάτο χάρη κι' ὁμορφιά καὶ θὰ χαρεῖ ὁ Ἕλληνας τὶς συμπαθητικὲς μορφὲς τῶν Ἑλλήνων ἡρώων τοῦ βιβλίου, ποὺ παίζουν τὸν καλύτερο ρόλο μέσα στὸ ἔργο αὐτό.

Τέλος, λίγο ἀργότερα, δεκαπέντε χρόνων καὶ πάνω, μὲ τοῦ Οὐάιλντ «Τὰ παραμῦθια» καὶ μὲ τὸν «Μικρὸ πρίγκιπα» τοῦ ST. EXUPERY, καθὼς καὶ μὲ τὸν Δὸν Κιχώτη τοῦ Θερδάντες θὰ ἀνεβεῖ σὲ βαθμίδα δυνατῆς αἰσθητικῆς χαρᾶς καὶ ἰδίως μὲ τὸ τελευταῖο θὰ ζήσει σύμβολα ἠθικά, ἰδανικὰ πρότυπα, εὐγένεια, ὕφος περιγραφικό, ποὺ συναρπάζει τὸ νέο ἄνθρωπο καὶ τοῦ δίνει τὴν πάλῃ τῆς ιδέας κατὰ τῆς πεζότητος καὶ τοῦ ἠθικὰ ἀπόλυτου μὲ τὴν συμβατικότητα τῆς πραγματικότητας. Βέβαια, στὴν πρώτη ἐπαφὴ μὲ τὸν Θερδάντες, τὸ παιδί θὰ γελάσει μὲ τὸν ρομαντικὸ ἱππότη καὶ τὶς περιπέτειές του, ὅταν ὅμως τὸ συζητήσει μίσα του, κι' ὅταν μάθει πῶς πρέπει νὰ διαβάσει ἓνα βιβλίο, τότε μόνον θὰ νοιώσει τί εἶναι Δὸν Κιχώτης καὶ Σάντσος. Μὲ τὴν ἀφορμὴ αὐτὴ θίγουμε ἓνα ἄλλο σοβαρὸ σημεῖο στὸ θέμα μας, δηλαδὴ τὸ πῶς θὰ μάθουμε τὰ παιδιὰ μας νὰ διαβάσουν. Χωρὶς συζήτηση αὐτὸ βέβαια πρέπει νὰ τὸ μάθει στὸ σχολεῖο κι' εἶναι δουλειὰ τοῦ δασκάλου. Ὅμως βοηθία μεγάλη στὸ παιδί καὶ κέρδος οὐσιαστικῆς ἐπαφῆς μαζί του θὰ εἶναι ἂν οἱ γονεῖς, κάθε χρόνο, διαβάζουν, μαζί του, ἓνα - δυὸ βιβλία καὶ τὰ συζητοῦν ἢ ἂν, ὀρισμένα ἀπαραίτητα γιὰ κάθε ἄνθρωπο βιβλία, τοῦ τὰ ὑποβάλουν μὲ τρόπο καὶ ἔπειτα μαζί του προσπαθήσουν νὰ ἐμβαθύνουν.

Μιὰ τέτοια ἐπαφὴ μὲ τὸ παιδί τους ἂν γινόταν, πραγματικὰ θὰ ἔφερνε τοὺς γονεῖς πιὸ κοντὰ του· κι' ἐκεῖνο πάλι θὰ τοὺς ἐμπιστευόταν εἰλικρινὰ καὶ θὰ ἀφηνόταν πιὸ ἀνετα πλάϊ τους.

Προχωρῶ ἀκόμη περισσότερο: θὰ ἔπρεπε τὸ παιδί οὔτε νὰ ντρέπεται οὔτε νὰ φοβᾶται νὰ παρουσιάσει στοὺς γονεῖς του ὅποιοδήποτε βιβλίο θὰ εἶχε στὰ χέρια του. Τότε μόνον θὰ μπορούσαν κι' οἱ γονεῖς νὰ ποῦν ὅτι ἔχουν κερδίσει τὸ παιδί τους καὶ τότε σίγουρα θὰ μπορέσουν νὰ τὸ προφυλάξουν ἀπὸ κάθε κακοτοπιά.

Ἐδῶ πιά ἀναφερόμαστε στὸ πολὺ φλέγον πρόβλημα: στὸ πῶς δηλ. θὰ ἀντιμετωπίζουμε ἐμεῖς οἱ με-

γὰ λ ο ι τ ἄ ἐ π ι κ ῖ ν δ υ ν α γ ι ἄ
τὰ π α ι δ ι ἄ μ α ς β ι β λ ῖ α.

Ἀλήθεια, ἀπὸ τὰ δεκαπέντε χρόνια τους, τὰ σημερινὰ παιδιὰ τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων, ἰδίως, μποροῦν ἀνεπιφύλακτα νὰ διαβάσουν ἐτιδήποτε βιβλίο ἀρκεῖ αὐτὸ νὰ εἶναι ἔργο τέχνης. Ὡστε, ἀπὸ τὰ δεκαπέντε δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει κανένας φραγμὸς γιὰ τὸ καθένα θὰ πάρει ὅ,τι θέλει κι' ὅ,τι μπορεῖ, μὲ τὴν προϋπόθεσιν βέβαια ὅτι παρὰ κολοῦθ ἡ σὰ μεστεινὰ τὸ παιδί μὰς ὡς τὰ δεκατέσσερα καὶ προπαντὸς ὅτι ἔχουμε κερδίσει τὴν ἐμπιστοσύνη του καὶ ὅτι δὲν θὰ μᾶς φοβηθεῖ ἂν τὸ βροῦμε νὰ κρατᾷ ὅποιοδήποτε ἔντυπο καὶ ὑποπτο ἀκόμη.

Φυσικὰ δὲν θὰ μᾶς φοβᾶται κι' οὔτε θὰ τὸ τραβήξουν ἔντυπα ὑπόπτου περιεχομένου κι' ἂν ἀκόμη πέσουν στὰ χέρια του, στὴν περίπτωση ποὺ οἱ γονεῖς οἱ ἴδιοι τὸ ἔχουν ἐνημερώσει καὶ διαφωτίσει —ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικία του— γιὰ τὶς σχέσεις τῶν δύο φύλων καὶ ὅταν τὸ ἔχουν συνηθίσει νὰ συζητᾷ μαζί τους ὅ,τι σκέφτεται καὶ δὲν τὸ ἔχουν τρομοκρατημένο καὶ σὲ ἀπόσταση. Ἔτσι θὰ εἶναι προετοιμασμένο ἀπ' τὸν πιὸ μεγάλο καὶ θὰ ἀντιδράσει μὲ ὑγεία σὲ κάθε ἐπικίνδυνο ἔντυπο.

Ἀλλά, γιὰ νὰ δοῦμε, π ο ι ἄ ε ἴ ν α ι
τὰ ἐ π ι κ ῖ ν δ υ ν α γ ι ἄ τὰ π α ι
δ ι ἄ μ α ς β ι β λ ῖ α;

Βέβαια, ἐκεῖνα ποὺ ἔρχονται πρὶν τὴν ὥρα τους, βεβιασμένα, δηλ. πρῶτα τὰ δυσκολώτερα ἀπ' τὴν πνευματικὴ γιὰ κάθε παιδί ἡλικία ἐπειδὴ δὲν τὰ καταλαβαίνει κι' ἀμέσως τὰ βαριέται, κουράζεται ἢ κι' ἂν μισοκαταλαβαίνει κι' ἐπιμένει νὰ τὰ διαβάξει, τὰ παρερμηνεύει καὶ ὑπάρχει κίνδυνος νὰ τὰ περεξηγήσει καὶ νὰ μὴν πιάσει ποτὲ τὴν οὐσία τους, καὶ προπαντὸς τὴν ποιότητά τους.

Τέτοια εἶναι τὰ βιβλία τοῦ Ντοστογιέφσκυ καὶ τοῦ Καζαντζάκη γιὰ ἀνώριμους νέους ἀνθρώπους. Ἐπειτα τὰ κακοῦ γούστου καὶ κακῆς ποιότητος βιβλία ἢ περιοδικὰ ποὺ δίνουν κατὰ χυδαῖο τρόπο τὴ σεξουαλικὴ ζωὴ καὶ ποὺ ἐπειδὴ κυκλοφοροῦν στὰ περίπτερα κι' εἶναι φτηνά, τραβοῦν κάθε ἡλικία μὲ τὶς προκλητικὲς εἰκόνες καὶ τὰ πολλὰ ὑπονοούμενα.

Ἔτσι καὶ στὸ παιδί τῶν ἐννιῶν χρόνων δίνεται ἢ εὐκαιρία νὰ διαβάσει κάτι τέτοιο, ὅποτε ἢ τὸ βαριέται, γιὰ τὴν ἀκόμη δὲν τοῦ μιλάει τὴ γλῶσσα του —σπάνια συμβαίνει κάτι τέτοιο ἢ τὸ ἀναστατώνει— γιὰ τὴν βία ἐρχεται νὰ τὸ βγάλει ἀπ' τὴν πραότητα τῆς ἡλικίας του, γιὰ νὰ τὸ ὁδηγήσει —δίνοντας κακὴ διέξοδο στὴν παιδικὴ φαντασία— σὲ κόσμους ἐλκυστικούς μὲν, κακοὺς ὅμως, γιὰ τὴν πρόωρα κι' ἀφύσικα θὰ ἀγγίξει μόνο του τὴν τόσο συγκλονιστικὴ καὶ γεμάτη μυστήριο πτυχὴ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ θὰ μάθει ἀπὸ κάκιστο δάσκαλο πράγματα ποὺ θὰ συχαθεῖ ἂν εἶναι εὐαίσθητο καὶ θὰ θέλει νὰ τὰ ξεχάσει, ἀλλὰ δὲν θὰ μπορεῖ, γιὰ τὴν θὰ τὸ κυνηγοῦν ἔμμονα καὶ βασανιστικά. Ἔτσι,

χάρις στὴν τέτοιου εἴδους σεξουαλικὴ διαπαιδαγώγηση μπορεῖ καὶ ἄγχος νὰ τοῦ δημιουργηθεῖ, ποὺ θὰ ἔχει βαρεῖες συνέπειες στὴ μετέπειτα ζωὴ του ἢ στὴν ἐλαφρότερη περίπτωση, ἀναστάτωση, παθολογικὲς ἀφηρημάδες κι' ἔμμονες ιδέες ποὺ θὰ περάσουν βέβαια, κάποτε, ὅμως ποὺ θὰ τοῦ ἔχουν καταστρέψει μιὰ γιὰ πάντα τὴν πραγματικὴ γεύση αὐτοῦ τοῦ τομέως τῆς ζωῆς.

Πῶς θὰ προλάβουμε μιὰ τέτοια καταστροφή; Ἐδῶ εἶναι τὸ πρόβλημα ποὺ δὲν λύνεται εὐκόλως καὶ γι' αὐτὸ θὰ ἐπανέλθουμε.

Στὴν τρίτη κατηγορίᾳ ἐπικινδυνῶν βιβλίων ἀνήκουν ἐκεῖνα ποὺ ἐξάπτουν τὴν φαντασία καὶ τὴν ὁδηγοῦν σὲ διεστραμμένους δρόμους, δηλ. τὰ γκαγκστερικὰ καὶ τὰ κακῆς ποιότητος ἀστυνομικά.

Φυσικὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ τύπου τὰ βιβλία δὲν θὰ κάνουν κακὸ σὲ φυσιολογικὰ παιδιὰ, γιὰ αὐτὰ, ἀφοῦ χορτάσει ἢ δίψα τους γιὰ περιπέτεια κι' ἀπίθανη πλοκὴ, θὰ τὰ ἀφήσουν καὶ θὰ τὰ βαρεθοῦν, ἐπειδὴ ἡ ἐφευρετικότητά τους καὶ οἱ λύσεις τους ἐπαναλαμβάνονται καὶ γιὰ τὸν τοῦ λείπει κάθε ἀξίωση ὕφους.

Ὅμως, εἶναι καὶ τὰ ἀστυνομικὰ τῆς Ἀγκάθα Κρίστι καὶ τοῦ Σιμενὸν ποὺ ἀνεξάντλητα μποροῦν νὰ σὲ ἱκανοποιοῦν, νὰ σὲ τέρπουν καὶ νὰ σὲ ξεκουράζουν, μεταφέροντάς σε, σὲ ἓνα κόσμον ἀπίθανον ἐλκυστικόν, ἐπειδὴ ἀκριβῶς κρύβουν κάθε στιγμὴ τὸ ἀπροσδόκητο καὶ τὸ δίνουν αὐτὸ μὲ ὕψος ἄψογο καὶ τρόπο ἀληθινὰ συναρπαστικό. Γι' αὐτὸ καὶ στὰ παιδιὰ ποὺ ἐπιμένουν νὰ διαβάζουν κακῆς ποιότητος περιοδικὰ μὲ ἀστυνομικὸ περιεχόμενο, καλὸ θὰ εἶναι νὰ τοὺς διοχετεύουμε αὐτὰ τὰ καλῆς ποιότητος ἀστυνομικά, ὅποτε κάτι ἔχουν νὰ κερδίσουν.

Ὅλα τὰ παραπάνω ἀναφέρονται στὴν περίπτωση ἐνὸς παιδιοῦ ποὺ ἀντιδρᾷ μὲ ὑγεία στὰ ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα.

Ὅμως σὲ παιδιὰ μὲ ὑποπτὲς κλίσεις, θὰ παίξουν τέτοιου εἴδους βιβλία καταλυτικὸ ρόλο καὶ θὰ τὰ βοηθήσουν νὰ πραγματοποιηθοῦν μέσα στὴ φαντασία τους κι' ἴσως ἀργότερα θὰ τοὺς ἀνοίξουν δρόμους γιὰ δράση μέσα στὴ ζωὴ, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὰ ἴδια μέσα.

Στὰ παιδιὰ δηλ. ποὺ βλέπουμε πῶς ἐπιδροῦν τὰ ἀστυνομικὰ καὶ γκαγκστερικὰ μυθιστορήματα, νὰ ψάξουμε μὲ πείσμα καὶ ὑπομονὴ τὸ γιὰτί νοσηρὰ πιά τὰ ἀπασχολεῖ αὐτοῦ τοῦ τύπου τὸ ἀνάγνωσμα. Τότε εἶναι ποὺ πρέπει νὰ προλάβουμε ἐμεῖς οἱ μεγάλοι —γονεῖς καὶ δάσκαλοι— γιὰ τὸ πράγμα: ἐδῶ εἶναι ὁ μέγας κίνδυνος. Γι' αὐτὸ στὴν περίπτωση τούτῃ ἢ στενὴ καὶ εἰλικρινὴς συνανόηση σπιτιοῦ καὶ σχολειοῦ ἐπιβάλλεται κι' ἡ συστηματικὴ παρακολούθηση ἀπὸ εἰδικὸν ψυχολόγο, πολλὰς φορές, θὰ δώσει τὸ κλειδί τῆς αἰτίας καὶ θὰ βοηθήσει στὴ λύση τοῦ προβλήματος δηλ. στὴ συγκεκριμένη πιά περίπτωση πῶς θὰ ἀντιμετωπίσουμε τὸ παιδί μας.

Καὶ τώρα, πῶς θὰ ἐξουδετερωθεῖ ὁ κίνδυνος ἀπὸ τὰ ἐπικίνδυνα κυκλοφοροῦντα βι-

βλία, κυρίως της δεύτερης κατηγορίας.

Βέβαια, η εύκολη λύση είναι εμείς οι μεγάλοι ν' απαγορεύσουμε την ανάγνωση των τέτοιων βιβλίων.

Όμως, για να δούμε αν αυτό το μέτρο είναι το πιο αποτελεσματικό. Κι' απ' τόν έαυτό μας κι' απ' την παρατήρησή μας στους άλλους ξέρουμε καλά ότι η απαγόρευση σε κάθε άνθρωπο γίνεται το πιο δυνατό κίνητρο για να θελήσει να δοκιμάσει και να γνωρίσει το απαγορευμένο. Άλλα τί αλήθεια συχνά απαγορεύουμε;

Τα παιδιά μας δεν θέλουμε να διαβάζουν ρεαλιστικές σκηνές λεπτομερών περιγραφών της σεξουαλικής ζωής, γι' αυτό πολλές φορές τους απαγορεύουμε και καλής ποιότητας βιβλία, μόνο και μόνο, επειδή δίνουν τέτοιες στιγμές, π.χ. Ζολά ή τη «Μάννα» της Καρλάιλ.

Όμως, σκεφθήκαμε από ποιά ανάγκη το παιδί ρουφάει κάτι τέτοια αναγνώσματα;

Γιατί άραγε βλάφτει να ζει ο νέος άνθρωπος με τη φαντασία ή να μαθαίνει μέσα από ένα έργο τέχνης τη ζωή όταν είναι ανύποπτη ή βλαβερά ύποπτη ή σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, όταν όλα είναι μή, ενώ η ζωή καλεί και φωνάζει σε κάθε βήμα κι' όταν όπωσδήποτε ξέρουμε πως πρέπει να ικανοποιηθεί ή περιέργεια γύρω από τα τέτοιες φύσεως έρωτήματα;

Γιατί άραγε δεν είναι ο πιο ανώδυνος τρόπος να τα μάθει όλα αυτά απ' τα καλής ποιότητας βιβλία κι' όχι μόνο απ' το δρόμο ή απ' τόν κινηματογράφο και τις κακές συντροφίες;

Και δεν είναι ξαλάφρωμα για τόν νέο άνθρωπο, όταν μπορεί να διοχετεύει μέσα στα κείμενα την έκρηκτική στιγμή που ζει και που δεν του επιτρέπεται ακόμη να την κάνει πράξη; Άλλωστε, απ' ό,τι έχουμε πει ως τώρα, βγαίνει το συμπέρασμα ότι το κάθε παιδί παίρνει απ' το έντυπο ό,τι μπορεί κι' ό,τι έχει ανάγκη. Αν αυτό το θυμόμαστε, κι' ακόμη ότι ο μεγάλος πρέπει να σταθεί πλάι στο παιδί, κάθε φορά που θα αισθανθεί ότι του το ζητάει το παιδί του, τότε ίσως δεν θα γίνουμε τόσο έξω φρενών, αν το δούμε να διαβάζει πιο προχωρημένα απ' την ηλικία του βιβλία ή κακής ποιότητας έντυπο, αλλά θα σκύψουμε επάνω του και θα προσπαθήσουμε να συλλάβουμε την αγωνία του, τα έρωτήματά του και με τη συζήτηση, σε λίγο, θα του δείξουμε ότι μπορούμε να μοιρασθούμε μαζί του ό,τι ζει και με τη βαθύτερη γνώση που πρέπει να έχουμε από την προσωπική μας πείρα θα μπορέσουμε και να το επηρεάσουμε στο να εκλέγει και να έχει απαιτήσεις ποιότητας σ' ό,τι διαβάζει.

Αν έχουμε όλα αυτά υπ' όψη μας, κι' ακόμη ότι η απαγόρευση για ό,τιδήποτε και σ' όποιονδήποτε είναι το πιο δυνατό κίνητρο για πράξη, με πολύ δισταγμό θα κηρύξουμε τόν αμείλικτο πόλεμο κατά των ορισμένων εντύπων που σίγουρα, με κάθε τρό-

πο το παιδί μας, αν θέλει, θα βρει και θα διαβάσει μόνο του κρυφά.

Άλήθεια, αναιρωτηθήκαμε ποτέ γιατί με τόσο πείσμα και μανία διαβάζουν τα παιδιά τα απαγορευμένα βιβλία και περιοδικά; Από την έρευνα που κάναμε σε μικρούς και μεγάλους συνάγονται τα εξής συμπεράσματα: Πρώτον: Τα διαβάζουν γιατί τα βρίσκουν φτηνά και σε κάθε βήμα τους. Κι' αφού δεν υπάρχει τίποτε καλύτερο, από συνήθεια, όπως πηγαίνουν σε κακόγουστα κι' ανόητα φιλμ, διαβάζουν κι' αυτά τα έντυπα για να περνά ή ώρα τους.

Πολλοί λέν' ότι αν είχαν κάτι καλύτερο, όπωσδήποτε θα τα είχαν αφήσει, γιατί γρήγορα τα βαριούνται, μια που επαναλαμβάνονται στα θέματα και στις λύσεις. Δεύτερον: Ότι όσο πιο αύστηρη είναι η απαγόρευση, τόσο περισσότερο επιδιώκουν να το έχουν από περιέργεια, που την έζηψε ή συζήτηση γύρω στο απαγορευμένο. Για τα πορνογραφικά έντυπα λέχθηκε ότι τα διαβάζουν γιατί θέλουν να ξεδιαλύνουν το μυστήριο γύρω απ' τη σεξουαλική ζωή, που γι' αυτήν πολλά έδω και κει έχουν ακούσει και διαίσθανθει, όμως, επειδή είναι το άγνωστο, έχουν ανάγκη να επαληθεύσουν τις πληροφορίες που τους έδωσαν οι μεγαλύτεροι.

Ο τρίτος λοιπόν λόγος είναι ότι θέλουν να μάθουν και να ξεδιαλύνουν το μυστήριο. Όμως πολλοί όμολογούν ότι δεν τους έμαθε τίποτε, γιατί όλα τα ήξεραν κι' ύστερα το βαρέθηκαν ή ότι όχι μόνον δεν ώφεληθηκαν, αλλά και πολλά τα διάβασαν διεστραμμένα και διαφορετικά απ' την πραγματικότητα.

Ένας σημειώνει: «Μου άφησε μια αηδία. Δεν καταλαβαίνω γιατί ανθρώπινα και φυσικά πράγματα τα παρουσιάζουν με τόσο χυδαία χροιά». Κι' άλλος: «Είναι χυδαίο, με το να δίνει φοβερές λεπτομέρειες και με το να σχολιάζει πράγματα που δεν σχολιάζονται».

Άλλοι που είχαν σωστό κριτήριο και ποιότητα ούτε ένα τεύχος δεν μπόρεσαν να τελειώσουν.

Ελάχιστοι ήταν που θα εξακολουθήσουν να το διαβάζουν γιατί τους κατατοπίζει σε κάτι που τους απασχολεί πολύ και γιατί τους εύχαριστεί.

Είναι βέβαια κι' εκείνοι που ντρέπονται να το διαβάσουν μπροστά σε άλλους, όμως δεν χάνουν ευκαιρία, αν πέσει στα χέρια τους. Σίγουρα αυτοί έχουν φοβερή ένοχη, αλλά και μεγάλη εύχαριστηση. Ήταν κι' ελάχιστοι που όμολογούν ότι δεν μπορούν να το αφήσουν, παρ' όλο που αισθάνονται ότι τους κάνει κακό. Σ' αυτή την κατηγορία ανήκουν τα μικρότερα παιδιά του γυμνασίου κι' όσα έχουν υπερβολικά αύστηρη επιτήρηση απ' το σπίτι και συνεχείς απαγορεύσεις. Έξ' άλλου, χαρακτηριστικά λέν' μερικές: «Ή μαμά μου έξηγησε και δεν μ' ενδιαφέρει πια γι' αυτό δεν το διαβάζω κι' αν πέσει στα χέρια μου». Κι' αυτή ή φράση δείχνει πει-

στικά πώς μπορεί ό κάθε γονιός νά χειριστεί τό τόσο λεπτό καί άκανθώδες τουτό πρόβλημα.

Προπαντός νά μή τρομοκρατούν κι' ούτε νά τά φοβίζουσιν, είδικά υπό ζήτημα τών σχέσεων τών δύο φύλων, γιά νά μπορούν σέ δεδομένη στιγμή νά τούς έμπιστευθούν.

“Ωστε τώρα, μετά άπ' όσα είπαμε μπορούμε νά βλέπουμε καθαρά ποιός πρέπει νά είναι ό ρόλος μας πλάϊ στο παιδί σέ τέτοιες περιπτώσεις μιá πού, δυστυχώς, δέν μπορούμε νά σταματήσουμε τήν έκδοση τέτοιων περιοδικών.

Μερικές διαπιστώσεις γιά τά άλλα κυκλοφορούντα έντυπα θά μάς ήταν ίσως χρήσιμες καί θά μάς έκαναν νά σκεφθούμε πώς καθένας μας θά αντιμετώπισει τήν κατάσταση.

Πραγματικά βλαθερά γιά τά μικρά παιδιά τών όκτώ ως δεκατριών χρόνων είναι τά «Κλασσικά Εικονογραφημένα» όσα ιδίως είναι περιλήψεις μεγάλων πνευματικών έργων, όπως ό «Μάκβεθ», «Τό όνειρο θερινής νύχτας», ή «Ίλιάδα», ή «Όδύσσεια», οί «Άθλιοι» καί άλλα παρόμοια.

Σ' όλα αυτά σκοτώνεται ό λόγος. Προσφέρουν βέβαια, τόν μύθο κι' έτσι μαθαίνουν τά παιδιά άπό μικρά τήν υπόθεση αλλά κι' αυτή στήν έξωτερική της δράση. Έτσι όμως, μέ τό νά δίνεται ή περίληψη μεγάλων πνευματικών έργων, έργων πού ή κάθε πτυχή τους παίζει ρόλο ψυχολογικό καί λειτουργικό στο σύνολο καταστρέφεται ή άρτιότητα καί πνευματικότητα του έργου, ένώ συγχρόνως, μέ τό νά υποτάσσεται ό λόγος στήν εικόνα —καί μάλιστα στήν κακή— δέν καλλιεργείται ό λόγος, πού είναι ένας άπό τούς βασικούς σκοπούς κάθε βιβλίου καί πού σ'

αυτή τήν ηλικία ιδιαίτερα είναι ένα μέσο άναπτύξεως του ανθρώπου. “Όσα εικονογραφημένα έχουν θέματα άπ' τήν ελληνική μυθολογία κι' ιστορία, π.χ. ό Περσέας κι' ή Άνδρομέδα, ό Ήρακλής, ό Θησέας κι' ό Μινώταυρος, ό Μέγας Άλέξανδρος, ό Άθανάσιος Διάκος κ.ά. είναι μόνον άνεκτά, γιατί είναι μάλλον έπιτυχημένα ως πρós τό κείμενο, τά προδίδει όμως κι' αυτά ή εικονογράφηση.

Έξ ίσου βλαθερά άπό άλλη άποψη είναι καί τά Μίκυ - Μάους, πού έχουν κάπως καλύτερη εικονογράφηση, όμως όλα είναι μεταφρασμένα κατá λέξιν άπ' τά άμερικάνικα γι' αυτό είναι εκτός ελληνικής πραγματικότητας.

Ένα άλλο θέμα πολύ πιο λεπτό είναι καί τό τών μεταφρασμένων βιβλίων. “Όλοι ξέρουμε πώς ό αριθμός τών μεταφρασμένων βιβλίων είναι πολύ μεγαλύτερος άπ' τά ελληνικά. Άν όμως έξετάσουμε μέ προσοχή τις μεταφράσεις αυτές καί τις αντιπαραβάλλουμε μέ τό πρωτότυπο, συχνά θά διαπιστώσουμε πώς είναι πολύ πρόχειρες κι' ακόμη πώς προδίδουν τό κείμενο. Άιμέσως μπορώ νά αναφέρω τήν περίπτωση του συναρπαστικού καί μοναδικού στο είδος του βιβλίου του Βάν Λούν «Ίστορία τής ανθρωπότητας» πού στο κεφάλαιο γιά τήν αρχαία Ελλάδα ό μεταφραστής συγχέοντας τις έννοιες «μετριότητα» καί «μέτρο» γράφει τόν όρο μετριότητα εκεί όπου θά έπρεπε νά βάλει τή λέξη «μέτρο», μιá τόσο χαρακτηριστική γιά τόν αρχαίο ελληνικό κόσμο έννοια. “Ωστε καί γιά τά μεταφρασμένα βιβλία πρέπει νά είμαστε πολύ προσεκτικοί καί νά μή τις συστήσουμε στα παιδιά άν δέν τις έχουμε ελέγξει.

Δ. Συμπεράσματα

Κλείνοντας τή μελέτη μας θά θέλαμε νά τονίσουμε ότι άπ' τά βιβλία πού κυκλοφορούν λίγα είναι εκείνα πού άνεπιφύλακτα μπορεί νά συστήσει κανείς —εύτυχώς κάπως περισσότερα τά δύο τελευταία χρόνια— γιά μιá άφετηρία καλής επαφής του παιδιού μέ τό έντυπο.

“Όμως αυτό τό κακό κι' ή αδυναμία τής ελληνικής πραγματικότητας θά έξουδετερωθεί όταν, βέβαια, θυμάται συνεχώς ό καθένας μας ότι τό παιδί θέλουμε δέν θέλουμε θά πιάσει στα χέρια του καί τό κακό βιβλίο πού κυκλοφορεί γύρω του καί μαζί όταν ποτέ δέν ξεχνά πώς πρέπει νά σταθεί πλάϊ στο παιδί του κι' όταν έχει ύπ' όψη του ότι στα μικρά μικρά χρόνια του παιδιού του πρέπει ό ίδιος νά φροντίσει γιά τό πώς τό μικρό σιγά - σιγά, μέ τό νά του δίνεται τό καλύτερο σχετικά έντυπο θά άγοπήσει άσυνείδητα στήν αρχή, συνειδητά αργότερα, τό καλής ποιότητας βιβλίο.

“Άλλωστε εκείνη τήν εποχή ό μεγάλος εκλέγει τό τί θά δώσει στο μικρό κι' επομέ-

νως αυτός είναι υπεύθυνος γιά τή διαμόρφωση τών άπαιτήσεων πού θά έχει.

“Άν πραγματικά έχουμε ξεκαθαρίσει τούς σκοπούς πού πρέπει νά πετύχουμε μέ τό παιδικό βιβλίο, δηλ. πρώτα τήν αισθητική άγωγή του παιδιού κι' ύστερα τήν πνευματική, συναισθηματική, ήθική καί κοινωνική του άγωγή, τότε φυσικά θά προσέχουμε καί στήν καλαίσθητη εμφάνισή του, πού έξαρτάται κι' άπ' τό χαρτί, κι' άπ' τά στοιχεία κι' άπ' τήν εικόνα κι' άπ' τό δέσιμο καί στο λόγο, τή γλώσσα δηλ., καί στο περιεχόμενο πού πρέπει νά είναι ανάλογο μέ τήν κάθε ηλικία, τις άνάγκες καί τις άπαιτήσεις της.

“Άς προσπαθήσουμε λοιπόν, νά υποβάλουμε καί νά προβάλουμε στο παιδί μας —όσο έξαρτάται άπό μάς κι' όσο είναι ακόμα καιρός, δηλ. άπό τά πέντε ως τά δεκαπέντε χρόνια του— βιβλία πού θά προσφέρουν στήν ψυχή του νέου ανθρώπου ένα «πρότυπο» καί κάποια «μίμηση πράξεως σπουδαίας καί τελείας».